– ולא היו בתחומן יישובים ישראלים. על רצו־עת החוף הצפונית שלטו הפניקים מתוך שתי הממלכות הגדולות צור וצידון. אשר לנוכחות ישראלית בשטח זה, מתועד מקרה אחד בו הועבר חבל ארץ שלם לשלטון זר.

רת בנגב, כי היום, כמו בימים רחוקים, נסיבות היסטוריות ארציות הן שקובעות את גבולות הארץ בה אנחנו חיים.

פרופסור כוגן הוא מרצה בחוג לתולדות עם ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים

למי שייכים תוצרי הידע

האוניברסיטאות הן שצריכות להחליט כיצד לנתב ידע לזירות המסחר

מאת אליהו ג'רבי

שאלת מסחור הקניין הרוחני באוניברסי־טאות זכתה באחרונה לחשיפה בהקשרים שונים. ועדה ציבורית שעסקה בנושא, בראשות הפרופ' חנוך גוטפרוינד, פירסמה את המלצו־תיה ומהן עולה שחבריה רואים במסחור ובהעב־רה של ידע בעל פוטנציאל מסחרי ויישומי מהאקדמיה לתעשייה חלק ממשימותיה של האוניברסיטה, לצד הוראה ומחקר. במקביל הוג־שה לכנסת הצעת חוק, שחלה גם על אוניברסי־טאות המחקר, "לעידוד העברת ידע וטכנולוגיה מגופים ומוסדות מחקר ממשלתיים וציבוריים אל המגזר הפרטי לתועלת הציבור". עקרונות ההצעה אף החלו להשתקף בטיוטות תקנוני קניין רוחני חדשים בחלק מהאוניברסיטאות.

בכל אלה ניכר הרישום שהותירו הישגיהם החריגים של יזמים אחדים מהאקדמיה בימי "בועת ההיי־טק" על המגמה המוכתבת עתה לכלל חברי הסגל האקדמי. האוניברסיטאות נאלצות עתה לפנות ביתר שאת לזירת המסחר בטכנולוגיות, במאמץ נוסף לשפר את מצב תקציביהן המדולדלים. גישה זו עשויה אכן להניב פירות בתנאים מתאימים, אך מנגד חבויות בה גם סכנות חמורות ובהן החשש לפגי־עה ביסודות החופש האקדמי באוניברסיטאות המחקר.

החופש האקדמי הוא נשמת אפה של אוניב־רסיטה חופשית. הוא מתבטא בחופש האישי המוקנה לכל חברי הסגל האקדמי לפרסם את עבודותיהם המדעיות ללא הגבלה מינהלית. בכך מתממשת ההכרה הרחבה שלפיה הידע הנוצר באוניברסיטה ציבורית הוא נחלת הכלל והפצתו החופשית היא שמאפשרת את המשך פיתוחו וקידומו לטובת הציבור.

לעומת זאת, טיוטת הצעת החוק הנ"ל מטי־לה על אוניברסיטאות המחקר חובות דיווח על "תוצרי ידע" שיש בהם מרכיב כלשהו בעל פוטנציאל מסחרי ושמירת סודיותם. חובות אלה יחולו הן ברמה המוסדית והן ברמה האי־שית, ומכאן שתישלל מחברי סגל אקדמי הסמ־כות האישית להחליט אם לפרסם את עבודותיהם המדעיות ברבים או לנתבן במסלו־לי הקניין הרוחני והמסחור. כך, למשל, הצעת החוק מטילה על חוקרים אלה ועל תלמידיהם הגבלות אישיות ומקצועיות, שהפרתן תיחשב עבירה על החוק. היא מטילה עליהם חובות ציות להוראות מינהליות, כגון דרישה אפשרית להעברת ידע לחברות עסקיות, גם אם אינם חפצים במסחור המצאותיהם. בכל אלה יש פגי־עה ממשית בעקרון החופש האקדמי באוניבר־סיטאות המחקר.

הצעת החוק, בניסיונה להידמות לחוק Bayh–Dole האמריקאי, מעניקה כביכול לאוני־ברסיטאות בעלות בלעדית על כל תוצרי הידע הנובעים מן הפעילות השוטפת או המחקרית של חברי הסגל שלהן, ובצדה חובה ניהולית למסחר אותם כהלכה על פי חוק. במתכונתו הישראלית יהיה זה "נכס השמור לרעת בעליו", שכן כבר כיום הצטברו בגופי היישום של אוני־ברסיטאות בארץ פטנטים רבים שאינם זוכים לניהול מתאים.

מידת היכולת המוגבלת של גופי היישום באוניברסיטאות לפעול למיצוי הקניין הרוחני המופקד בידיהם היא הגורם העיקרי הקובע את מידת היעילות של העברת הידע מהאקדמיה לתעשייה. לפיכך, המשך קיומם של ערוצים חלופיים למסחור עצמאי של המצאות על ידי ממציאיהן יש בו כדי לשרת את טובת כלל הצי־בור, ובלבד שיועבר לאחר מעשה תגמול הוגן לאוניברסיטה־האם. התערבות מיותרת של המחוקק ותקנונים ביורוקרטיים חדשים שייגזרו ממנה יכבידו על תהליך היצירה הטבעי של קניין רוחני באוניברסיטה ויפגעו באופיו ההמ־צאתי, היזמי וההישגי. במקום עידוד ותמיכה, הם יוסיפו למערכת האקדמית מנגנוני מניעה והר־תעה, שיפגעו גם בתהליכים אחרים – חיוניים אף יותר – של העברת ידע מהאקדמיה לחברה.

האוניברסיטאות הישראליות תרמו עד היום תרומה נכבדה לחיי הרוח והחברה, לרפואה, לכלכלה ולביטחון – בזכות החופש האקדמי. ההפריה שהפרתה האקדמיה הישראלית את החברה בארץ ובעולם התממשה באמצעות דורות של תלמידים מעולים שהוכשרו בה למקצועותיהם, במחקרים מדעיים שפורסמו על ידה לטובת הכלל, וכן במעורבות האישית החו־פשית של חברי הסגל האקדמי בכל מערכות החברה. כל אלה עלולים מעתה להיות כבולים בהגבלות חוקיות, בגישה שתחייב על פי חוק המדינה להתייחס מלכתחילה לכל "תוצרי הידע" באוניברסיטאות כאל קניין רוחני סחיר, שיש להגביל את תפוצתו כדי להעלות את מחי־רו. גישה שגויה מיסודה זו תכרסם גם בבסיס התמיכה הציבורית הרחבה החיונית לעצם קיו־מן של אוניברסיטאות המחקר, וסופה שייצא שכרה בהפסדה.

הכותב הוא פרופסור חבר בפקולטה להנדסה של אוניברסיטת תל אביב

הארץ 87 שנים

19 ביוני

1945. ילדים מבוכנוואלד להבראה בצרפת. (פאריס, ס.י.י.) 530 ילדים יהודים מבוכנוואלד, שהגיעו לצרפת, נשלחו לחופשה בת שלושה חודשים למחנה בקרבת פאריס בפיקוחם של "אוזא" ושל התנועה הלאומית נגד האנטישמיות. גני ילדים ובתי ספר יוקמו בשבילם. לרבים מן הילדים יש קרובים בארץ־ישראל, אך אין ראשרוחה לדחתיר זמרם